DE LATENTE BELASTINGSSCHULD IN DE PRACTIJK

door J. P. H. Smits

Het artikel van de Heer Nierhoff over de latente belastingsschuld in het Julinumnummer en de daarop gevolgde reacties in het Augustusnummer hebben onze levendige belangstelling gewekt, omdat wij, als practiserend belastingconsulent, reeds verschillende malen met dit vraagstuk te maken hebben gehad.

Wij waren aanvankelijk van mening, dat thans genoeg is geschreven over dit belangwekkende onderwerp in dit niet primair op het fiscale recht georiënteerde blad, doch wij zijn hierop teruggekomen, omdat enkele suggesties een verkeerde indruk kunnen wekken en bovendien, omdat een positieve, in de practijk bruikbare, oplossing niet aan de hand werd gedaan. Daartoe zullen wij dan thans een poging doen.

Uit de publicaties is weer gebleken, dat het „vak” van accountant en het „vak” van belastingconsulent elkaar niet verstaan. Accountant en belastingconsulent bezien hetzelfde vraagstuk uit een verschillende gezichtshoek. De accountant streeft — om de Heer Roozen te citeren — naar de „goede” balans, de belastingconsulent naar de, binnen de — veelal allesbehalve bedrijfseconomisch verantwoorde — wettelijke bepalingen, voor zijn cliënt zo voordelig mogelijk opgestelde fiscale balans. Naarmate de fiscale voorschriften zich verder verwijderden van de bedrijfseconomisch verantwoorde, zal de discrepantie tussen die twee balansen groter worden. Wij prijzen ons gelukkig, dat wij het probleem steeds eenzijdig kunnen benaderen van het standpunt van de belastingconsulent, zonder in conflict te komen met ons bedrijfseconomische geweten — omdat wij dat niet bezitten!

Thans willen wij gaarne enkele opmerkingen maken over het gepubliceerde. Het voorbeeld van de Heer Roozen: „fiscaal worden de voorraden hulpmaterialen steeds op f 1.— afgeschreven, terwijl die voorraden commercieel zijn gewaardeerd tegen de laagst denkbare marktprijs” lijkt ons weinig gelukkig gekozen. Wij geloven n.l. niet, dat een Inspecteur die waardering op f 1.— zal aanvaarden en zeker niet vóór 1950, omdat zulk een waardering toen in strijd was met de desbetreffende bepalingen van het Besluit. Na 1950 zou men het wellicht kunnen proberen onder de vlag van het goede koopmansgebruik, doch wij achten de kans op slagen gering.

Apert onjuist achten wij, hetgeen de Heer Verhelst schrijft: „doet het eerste geval zich voor” (n.l. dat verliezen van latere jaren op de N.O.R. worden afgeboekt) „dan staat definitief vast, dat hij over „de aldus aangewende N.O.R. geen belasting is verschuldigd” en even verder: „dan kan de latente belastingsschuld voor dit gedeelte „van de N.O.R. op nihil worden gesteld”.

De Heer Verhelst verliest hierbij n.l. uit het oog, dat door de gedwongen verrekening van verliezen met de N.O.R. het recht op compensatie met de winsten van een of meer der volgende vier jaren verloren gaat. Ware er geen N.O.R. geweest, dan waren die winsten kleiner geweest en dus de belasting eveneens. De meerdere belasting, die thans wordt betaald, omdat er een N.O.R. is, treedt dus in de plaats van de belasting over de N.O.R. zelf.¹⁾

¹⁾ Slechts in het geval de verliezen ouder dan 4 jaar zouden zijn en dus niet meer compensabel, gaat de stelling van de Heer Verhelst op.

Onjuist achten wij ook de opvatting van de Heer Lafeber, dat de latente belasting kan worden gesteld op 33 % — 36 % (of iets minder), omdat dat het bedrag is, hetwelk de belastingschuldige genoten heeft bij het vormen van zijn onbelaste reserve. Want de latente belasting is de belasting, die in de toekomst is verschuldigd naar de dan geldende tarieven. De claim van de Staat wordt niet bepaald door de afgeschafte, doch door de geldende tarieven, waarbij geen der schrijvers erop heeft gewezen, dat bij gedeeltelijke vrijwillige opheffing van de N.O.R. slechts 40 % vennootschapsbelasting is verschuldigd. Dit is geregeld in art. 3, 2e lid van de „Wet houdende verhoging van het tarief van de vennootschapsbelasting”. Wel werd erop gewezen, dat bij gehele vrijwillige opheffing van de N.O.R. 30 % vennootschapsbelasting door het belastingplichtige lichaam verschuldigd is.

Vormen van latente belastingschuld. Geven wij thans aan, in welke vormen de latente belastingschuld kan voorkomen. Wij noemen:

1. de latente belasting, besloten in de N.O.R.,
2. in eventuele onderwaardering van bedrijfsmiddelen,
3. in de vervroegde afschrijving,
4. in de vervangingsreserve, ontstaan na 1 Januari 1950 ex art. 11 van het Besluit op de Inkomstenbelasting (nieuw).

Ad 1. De latente belasting is de contante waarde van de in de toekomst verschuldigde belasting. Zij was ook besloten in de Herleide Overgangsreserve. Volgens het door de Heer Nierhoff geciteerde arrest van de Hoge Raad van 23 October 1946 mocht, bij de bepaling van de intrinsieke waarde der aandelen voor de vermogensbelasting, rekening worden gehouden met de *nominale* waarde van deze latente belasting. Ook de Wet Effectenwaardering voor de Heffingen ineens huldigde dit standpunt. Naar analogie hiervan propageert de Heer Nierhoff hetzelfde systeem voor de bepaling van de latente belasting, besloten in de N.O.R.

Wij betwijfelen — mede doordat de ervaring ons dat al heeft geleerd — of de belastingadministratie dit standpunt tot het hare zal maken. Om verschillende redenen zal de belastingadministratie voor de N.O.R. een nauwkeurigere benadering van de latente belasting wensen dan voor de H.O.R.

Immers, de H.O.R. was meestal betrekkelijk gering en betrekkelijk licht belast. Bij het percentage van $33\frac{1}{3}$ vennootschapsbelasting, dat verscheidene jaren van kracht is geweest, bedroeg de belasting, besloten in de H.O.R., slechts 25 %.

De N.O.R. daarentegen zal veelal groter zijn, want zij kan bevatten

- a. de Onbelaste Reserve B.H. 1947,
- b. de vervangingsreserve, zijnde het verschil tussen molestuitkering en boekwaarde van door oorlogsomstandigheden of door een andere ramp verloren gegane bedrijfsmiddelen,
- c. de boekwaarde van die bedrijfsmiddelen op het moment van verloren gaan,
- d. de reserve, ontstaan uit de verdubbeling van de boekwaarde der bedrijfsmiddelen, die op 1 Januari 1942 reeds tot het bedrijfsvermogen van het belastingplichtige lichaam behoorden,
- e. 60 % van de Herleide Overgangsreserve.

De opvatting van de Hoge Raad is wel zeer onvoordelig voor de Staat

en, zoals wij boven al releveerden, aanvaardt de fiscus die ook niet voetstoots. De Staat heeft immers geen claim op de *nominale* waarde van de latente belasting, maar op de *contante* waarde daarvan. Stellen wij de belasting, besloten in de bovengenoemde reserves op B, dan is de latente belasting

$$\frac{B}{(1 + i)^n}$$

waarin alleen n een onbekende grootheid is. Wij kunnen ons nu de volgende redenering voorstellen:

Tenzij er een aanwijzing is omtrent het vermoedelijke einde van de N.O.R. kunnen zich twee uiterste gevallen voordoen, n.l. dat de N.O.R. onmiddellijk wordt opgeheven en dat zij nooit wordt opgeheven. In het eerste geval is $n = 0$ en dan is de latente belasting gelijk aan de nominale, dus B. In het laatste geval is n oneindig groot en dan is de latente belasting $= 0$. In dat geval kan het redelijk worden geacht, de latente belasting te stellen op $\frac{1}{2}B$.

Het bezwaar tegen de opvatting van Wet Effectenwaardering en Hoge Raad was dus, dat geen rekening werd gehouden met het tijdstip, waarop de fiscus zijn claim geldend zal maken. Elke poging, om de juiste grootte van de latente belasting te bepalen, is tot mislukking gedoemd, indien het tijdstip van de opheffing onzeker is. Daarom zal het in de praktijk veelal moeten eindigen in een compromis. Wij zijn het met de fiscus in een bepaald geval eens geworden om de latente belasting, besloten in de N.O.R. steeds te bepalen op 30 % (het betrof hier een naamloze vennootschap) omdat dit het percentage is, waartegen het belastingplichtige lichaam de N.O.R. altijd kan afkopen. Wij hebben ons toen op het standpunt gesteld, dat het nadeel voor de belastingplichtige, dat zijn N.O.R. misschien ten dele aan zijn winst moet of vrijwillig zal worden toegevoegd, in welke gevallen een hoger percentage wordt betaald, wordt opgeheven door het voordeel, dat hij zijn N.O.R. niet dadelijk in zijn geheel opheft en dus niet 30 %, doch de contante waarde daarvan verschuldigd zou zijn. Natuurlijk kunnen wij niet aantonen, dat deze factoren elkaar compenseren. Wij pretenderen ook niet, de latente belastingsschuld op deze wijze wetenschappelijk te hebben bepaald doch wel, dat wij haar practisch redelijk hebben benaderd. In verband hiermede wijzen wij op de analogie met de wettelijke bepaling, dat bij vrijwillige algehele opheffing van de N.O.R. de belasting daarover slechts voor $\frac{3}{4}$ is verschuldigd en, wat de inkomstenbelasting betreft, dan nog naar het bijzondere tarief van art. 48 I.B. Bij contante betaling van een, in een verre of nabije toekomst, doch stellig op een onzeker tijdstip vervallende belastingsschuld, geeft de Staat 25 % reductie. In principe is dit volkomen aanvaardbaar — over het kortingspercentage kan men natuurlijk van mening verschillen.

Ad 2. Bij familievennootschappen wordt de intrinsieke waarde der aandelen voor de vermogensbelasting vaak afgeleid uit de fiscale balans, zoals die voor de vennootschapsbelasting is opgesteld, rekening houdende met de op 1 Januari materieel verschuldigde vennootschapsbelasting over het afgelopen jaar. In deze balans zijn de activa gewaardeerd op de aanschaffingsprijs, verminderd met redelijke afschrijvingen. Hierop moeten echter correcties worden aangebracht, want voor de vermogensbelasting moeten de activa worden gewaardeerd op de *geldswaarde*, die veelal ho-

ger zal liggen. M.a.w. voor de vermogensbelasting worden de in de activa opgesloten stille reserves „geopend” — doch dan zal met de daaraan klevende latente belastingschuld rekening dienen te worden gehouden. Anders dan bij de N.O.R. kan deze, bij een met de Inspectie overeengekomen levensduur van het desbetreffende bedrijfsmiddel, exact worden bepaald, zoals wij in het onderstaande voorbeeld zullen doen.

Ad 3. Art. 8, 2e en 3e lid IB., zoals dat luidt na de „Wet Belastingherziening 1950, opent de mogelijkheid, reeds af te schrijven op bedrijfsmiddelen, voordat de desbetreffende technische of economische slijtage is ingetreden. Bij de bepaling van de geldswaarde der aandelen zal deze afschrijving uiteraard worden teniet gedaan. Doch die afschrijving is geschied ten laste van de fiscale winst. De belastingbetaling over een aan die afschrijving gelijk bedrag is uitgesteld, zodat ook hier een latente belastingschuld aanwezig is.

Ad 4. Indien na 1 Januari 1950 een bedrijfsmiddel b.v. door brand teniet gaat en daarvoor wordt een uitkering gegeven, die de boekwaarde van het verloren gegane bedrijfsmiddel overtreft, dan mag die z.g. vervangingsreserve onbelast worden gereserveerd. Na herbouw moet zij echter op de herbouwkosten worden afgeboekt. Inplaats van belastingbetaling over die vervangingsreserve in het jaar van uitkering, komt belastingheffing in latere jaren, doordat de fiscale afschrijvingen op het vervangende bedrijfsmiddel lager zijn dan de economische. Het geval ligt hier gelijk als sub 3).

Cijfervoorbeeld. Uit ervaring is ons bekend, dat de strekking van de vaak ingewikkelde fiscale wetsvoorschriften het best begrepen kunnen worden aan de hand van praktische voorbeelden. Om deze reden geven wij een cijfervoorbeeld ²⁾:

Een rederij — familievennootschap — heeft op 31 December 1950 de volgende fiscale balans voor de vennootschapsbelasting opgesteld:

Activa

Liquide middelen	f	350.000,—
Debiteuren	„	240.000,—
Voorraden	„	210.000,—
Inventaris	„	136.000,—
Vaartuigen	„	2.111.667,—
Vaartuigen in aanbouw	„	2.000.000,—
Onroerende goederen	„	500.000,—
	<u>f</u>	<u>5.547.667,—</u>

Passiva

Crediteuren	f	350.000,—
Belastingen	„	120.000,—
Termijncrediteuren	„	750.000,—
Leningen o/g	„	575.000,—
Afschrijving vaartuigen in aanbouw	„	200.000,—
Zuiver vermogen	„	3.552.667,—
	<u>f</u>	<u>5.547.667,—</u>

²⁾ Aan de praktijk ontleend — de cijfers zijn gefingeerd.

Specificatie van het zuiver vermogen

Aandelenkapitaal	f	1.500.000,—
Vrije reserves	„	832.667,—
Winst 1950	„	120.000,—
N.O.R.:		
Onbelaste reserve 1947	f	120.000,—
Verhoging boekwaarde van vaartuigen	„	770.000,—
60 % H.O.R.	„	210.000,—
		„ 1.100.000,—
		<u>f 3.552.667,—</u>

Wij nemen verder aan:

- dat vóór 1950 met de Inspecteur was overeengekomen, de vaartuigen ieder jaar voor f 500.000,— hoger op te voeren dan de balanswaarde;
- dat op de vaartuigen niet vervroegd ex art. 8, 3e lid I.B. is afgeschreven;
- dat het vaartuig in aanbouw op 2 Januari 1950 is besteld, en op 2 Januari 1952 zal worden opgeleverd. Normale afschrijving 5 % van de bouwkosten, zonder residuwaarde;
- dat voor de onroerende goederen de taxatiewaarde ad f 600.000,— wordt aangehouden;
- dat de jaarlijkse afschrijving op vaartuigen 5 % en op de huizen 2 % van de aanschaffingswaarde bedraagt;
- dat het verloop van de inventaris blijkt uit het volgende overzicht:

	Totaal	Af te schrijven	
		normaal	vervroegd
1 Januari 1950	f 95.000,—	f 95.000,—	f —,—
Aankopen 1950	„ 120.000,—	„ 80.000,—	„ 40.000,—
	f 215.000,—	f 175.000,—	f 40.000,—
Afschrijving 1950	„ 79.000,—	„ 39.000,— 3)	„ 40.000,—
Boekwaarde 31/12/1950	f 136.000,—	f 136.000,—	f —,—

- dat voor zover nodig de rentevoet wordt gesteld op 4 %.

Berekening van de intrinsieke waarde der aandelen:

Zuiver vermogen volgens fiscale balans	f	3.552.667,—
Verhoging boekwaarde der schepen ...	f	770.000,—
hiervan afgeschreven in 1950, 5 %	„	38.500,—
	f	731.500,—
Overeengekomen verhoging	„	500.000,—
		„ 231.500,—
		<u>f 3.321.167,—</u>
Afschrijving op vaartuigen in aanbouw	„	200.000,—
Meerwaarde onroerend goed	„	100.000,—
Vervroegde afschrijving inventaris	f	40.000,—
./. 20 % normale afschrijving daarvan ...	„	8.000,—
		„ 32.000,—
		<u>f 3.653.167,—</u>
vennootschapsbelasting 1950, 40 % van f 120.000,—	„	48.000,—
waarde vóór aftrek latente belasting	f	3.605.167,—

3) 20% van de aanschaffingswaarde.

Berekening van de latente belastingschuld.

Wij bepalen eerst, waarin de latente belastingschuld is opgesloten en vinden dan:

1. in de N.O.R.
2. in de meerwaarde van de vaartuigen, rekening houdende met de verdubbeling der boekwaarde van de oude schepen;
3. in de afschrijving op de vaartuigen in aanbouw;
4. in de meerwaarde der onroerende goederen;
5. in de vervroegde afschrijving op de inventaris.

Ad 1. Om redenen, die straks duidelijk zullen worden, behandelen wij deze het laatst.

Ad 2. Wij gaan uit van de veronderstelling, dat de vaartuigen in 20 jaar worden afgeschreven, zonder residuwaarde. Door de verdubbeling van de boekwaarde der oude vaartuigen is een waarde verkregen, die ligt boven die, welke met de Inspecteur als „geldswaarde” is overeengekomen. De verhoging ex art. 2 B.H. bedroeg immers f 770.000,—, de overeengekomen verhoging f 500.000,—. Hier wordt jaarlijks teveel afgeschreven en wel 5 % van f 770.000,— $\therefore$ f 500.000,— = f 13.500,—, waarmee de fiscale winst wordt gedrukt, en waarop de fiscus zijn claim houdt. Dit zal nog gedurende 19 jaar geschieden. Maar bovendien houdt de fiscus zijn aanspraak op de afschrijving van 1950 tot een bedrag groot f 13.500,—. De contante waarde van die afschrijvingen bedraagt f 13.500 $a_{\overline{20}|4} = f 13.500,- \times 14.1339 = f 190.808,-$. In 1950 werd 40 % vennootschapsbelasting geheven — de latente belasting is dus $0,4 \times f 190.808,- = f 76.323,-$.

Ad 3. De normale afschrijving op het vaartuig in aanbouw zou zijn geweest 5 % van f 2.000.000,— en zou voor het eerst worden toegepast in 1952. Ten laste van de fiscale winst van 1952 en de 19 volgende jaren zou dus jaarlijks f 100.000,— mogen worden gebracht. Wij nemen aan, dat de geldswaarde hiermee gelijke tred houdt. Kennelijk heeft het belastingplichtige lichaam gebruik gemaakt van de mogelijkheid tot vervroegde afschrijving ex art. 8, 3e lid I.B. Wij moeten nu schatten, hoeveel in 1951 vervroegd zal worden afgeschreven. Daarvoor moeten wij weten, hoe het afschrijvingsbedrag in 1951 zal zijn samengesteld. De normale afschrijving zal in totaal f 1.333.333,— mogen bedragen, de vervroegde f 666.667,—. De afschrijvingstermijn is 22 jaar. Normaal zal dus in 1950 $\frac{1}{22} \times f 1.333.333,- = \text{rond } f 60.000,-$ ⁴⁾ en vervroegd f 140.000,— zijn afgeschreven. Wij nemen aan, dat het restant ad f 526.667,— in 1951 vervroegd wordt afgeschreven — wij moeten nu eenmaal met veronderstellingen werken. De contante waarde van de afschrijvingen, zoals die bedrijfseconomisch verantwoord zou zijn — en waarbij de fiscus niet tekort zou komen — bedraagt op 1 Januari 1951: $100.000 \times (A_{\overline{21}|4} + A_{\overline{20}|4} + \dots + A_{\overline{1}|4}) = 100.000. (a_{\overline{21}|4} - a_{\overline{1}|4}) = 100.000 (14.4511 - 0.9615) = f 1.348.960,-$.

In werkelijkheid wordt afgeschreven:

In 1950 f 200.000,—.

In 1951 normaal f 60.000,— — vervroegd f 526.667,— = f 586.667,— afgerond f 580.000,—.

In de twintig volgende jaren: $\frac{1}{20} (2.000.000. - \therefore f 780.000,-) = f 60.500,-$.

⁴⁾ Deze „normale” afschrijving is ook vervroegd. „Normaal” slaat hier echter op de wijze, niet op het tijdstip van afschrijving.

De contante waarde van die afschrijvingen bedraagt dus op 1 Januari 1951:

$$\begin{aligned} & f\ 200.000,- + 580.000,- A_{\overline{14}} + 60.500,- (A_{\overline{14}} + A_{\overline{34}} + \dots A_{\overline{274}}) = \\ & f\ 200.000,- + 580.000,- A_{\overline{14}} + 60.500,- (a_{\overline{274}} - A_{\overline{14}}) = \\ & = f\ 200.000,- + 557.670,- + 816.121,- = f\ 1.573.791,- \\ & Zij\ mag\ zijn \dots\dots\dots \text{,,}\ 1.348.960,- \\ & \text{en is dus te hoog} \dots\dots\dots f\ 224.831,- \end{aligned}$$

De contante waarde van de aanspraak van de Staat is dus 40 % van $f\ 224.831,- = f\ 89.932,-$.

Ad 4. De onroerende goederen worden in 50 jaar afgeschreven. De afschrijving op de meerwaarde dier goederen zou dus jaarlijks $f\ 2.000,-$ bedragen en de contante waarde daarvan:

$$2000 (1 + A_{\overline{14}} + \dots\dots\dots A_{\overline{494}}) = 2000 a_{\overline{504}} = f\ 44.683,-.$$

De claim van de Staat bedraagt weer 40 % hiervan of $f\ 17.853,-$.

Ad 5. De aankopen vóór 1950 bevatten geen latente belastingsschuld. Die van 1950 wel. Een jaarlijkse afschrijving van $f\ 24.000,-$ op de aankopen van 1950 zou bedrijfseconomisch verantwoord zijn geweest. De contante waarde hiervan is op 1 Januari 1951 $f\ 24.000,- \times a_{\overline{14}} = f\ 111.118,-$.

Er wordt op de aankopen van 1950 afgeschreven:

in 1950 $f\ 56.000,-$ en in de volgende jaren steeds $f\ 16.000,-$. De contante waarde hiervan bedraagt $f\ 56.000,- + f\ 16.000,- \times a_{\overline{14}} = f\ 115.184,-$. De latente belastingsschuld is dus 40 % van $f\ 4.066,- = f\ 1.626,-$.

<i>Ad 1.</i> De N.O.R. bedraagt	$f\ 1.100.000,-$
te verminderen met de meerwaarde der vaartuigen die al	
in 2. in aanmerking is genomen	$\text{,,}\ 770.000,-$
blijft	$f\ 330.000,-$

Latente belastingsschuld 30 % hiervan = $f\ 99.000,-$.

Recapitulatie.

Latente belastingsschuld.

in N.O.R.	$f\ 99.000,-$
in meerwaarde van vaartuigen	$\text{,,}\ 76.323,-$
in vaartuigen in aanbouw	$\text{,,}\ 89.932,-$
in onroerende goederen	$\text{,,}\ 17.853,-$
in inventaris	$\text{,,}\ 1.626,-$
totaal	$f\ 284.734,-$

Intrinsieke waarde der aandelen, vóór berekening van de latente belasting	$f\ 3.605.167,-$
latente belasting	$\text{,,}\ 284.734,-$
Vermogenswaarde der aandelen op 1 Januari 1951	$f\ 3.320.433,-$

Hieruit blijkt dus wel, dat de latente belastingsschuld belangrijk is en dat, indien daarmee geen rekening zou worden gehouden, aanzienlijk teveel vermogensbelasting zou worden betaald. Wij hebben de indruk de latente belasting in de bovenstaande berekening vrij nauwkeurig te hebben benaderd.